

2017. gada dzimumu līdztiesības indeksā ir aplūkota laikposmā no 2005. līdz 2015. gadam panāktā virzība uz dzimumu līdztiesību Eiropas Savienībā un šajā jomā vērojamas problēmas. Šis indekss palīdz noteikt svarīgākajās ES politikas jomās (darbs, nauda, zināšanas, laiks, vara un veselība) pastāvošo plaisu starp sievietēm un vīriešiem, mērot to skalā no 1 punkta (pilnīgs līdztiesības trūkums) līdz 100 punktiem (pilnīga līdztiesība). Indeksā ir novērtēta arī vardarbība pret sievietēm un nevienlīdzība, kas vienlaikus skar vairākas jomas. Šīs ir papildu jomas, kas ir daļa no dzimumu līdztiesības indeksa, taču neietekmē kopējo vērtējumu. Nevienlīdzība, kas vienlaikus skar vairākas jomas, parāda, kā dzimums ir saistīts ar vecumu, izglītību, ģimenes sastāvu, dzimšanas valsti un invaliditāti. Dzimumu līdztiesības indeksā ir atspoguļoti ES un tās 28 dalībvalstu rādītāji katrā jomā un katrā papildu jomā (¹).

Virzība uz dzimumu līdztiesību Latvijā laikposmā no 2005. līdz 2015. gadam

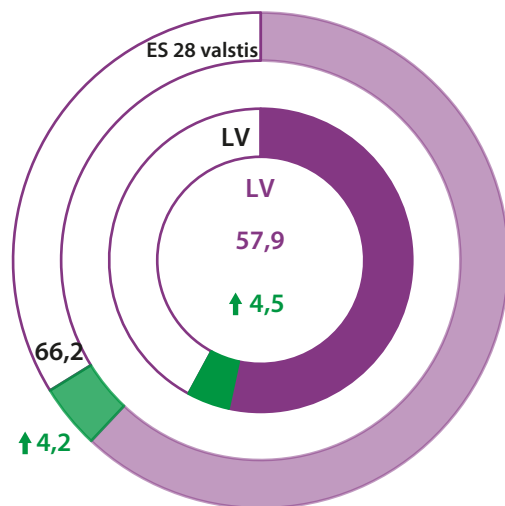
2017. gada dzimumu līdztiesības indeksā Latvijas vērtējums ir **57,9 punkti no 100 punktiem**, un tas ir uzlabojies par 4,5 punktiem. Panāktais progress ir tāds pats kā vidēji ES 28 valstīs. Latvija indeksā ir pakāpusies uz augšu par vienu vietu un atrodas 17. vietā. Latvija ir pārvirzījusies uz priekšu visās jomās — lielākoties straujāk nekā citas dalībvalstis.

Visaugstākais vērtējums ir **veselības** un **darba** jomās. Latvija ir panākusi būtisku dzimumu līdztiesības palielināšanos piekļuve veselības aprūpes un zobārstniecības pakalpojumiem. Taču salīdzinājumā ar pārējām ES 28 valstīm šis vērtējums tomēr ir starp zemākajiem vērtējumiem. Labāku vietu Latvija ieņem darba jomā, kur sieviešu un vīriešu līdzdalības rādītāji tai nodrošina piekto vietu ES 28 valstu vidū.

Latvijas rādītāji **laika** jomā ir tādi paši kā ES 28 valstīs. Laika sadaļums aprūpes jomā Latvijai nodrošina vietu starp tām ES 28 valstīm, kurās šajā jomā valda vislielākā dzimumu līdztiesība (Latvija ieņem otro vietu), taču sociālo aktivitāšu jomā vēl ir iespējams panākt uzlabojumus.

Vislielākās grūtības ir saistītas ar **naudas** un **zināšanu** jomām, kurās Latvija ieņem pēdējās vietas ES 28 valstu vidū. Sieviešu un vīriešu ekonomiskā situācija nav uzlabojusies kopš 2005. gada. Piekluve finanšu resursiem ir uzlabojusies, taču nedaudz lēnāk nekā citās dalībvalstīs. Latvijas vērtējums zināšanu jomā ir krietni zemāks nekā vidēji ES 28 valstīs. Papildu jomā "Izglītības līmenis un līdzdalība" Latvija ir noslīdējusi uz leju par astoņām vietām.

Varas jomā progress notiek visai lēni. Dzimumu līdztiesība lēmumu pieņemšanas procesā joprojām ir problēma visās nozarēs. Tikai ekonomikas jomā šis vērtējums ir virs ES 28 valstu vidējā rādītāja.

↑ Vērtējuma izmaiņas laikposmā no 2005. līdz 2015. gadam

(¹) 2017. gada dzimumu līdztiesības indeksa pamatā ir Eurostat dati (statistikas dati par izglītību, ES darbaspēka apsekojums, Eiropas veselības aptauju apsekojums, ES statistika par ienākumiem un dzīves apstākļiem, apsekojums par izpeļņas struktūru), Eurofound dati (Eiropas dzīves kvalitātes apsekojums, Eiropas darba apstākļu apsekojums), EIGE Dzimumu statistikas datubāzes dati (Sieviešu un vīriešu līdzdalība lēmumu pieņemšanas procesā) un Pamattiesību aģentūras apsekojums par vardarbību pret sievietēm. Atsauces gads ir 2015. gads (attiecībā uz datiem par nevienlīdzību, kas vienlaikus skar vairākas jomas, — 2014. gads). Atsauces iedzīvotāju grupas vecums dažādiem rādītājiem ir 15+, 16+ vai 18+ atkarībā no informācijas avota.

Darbs

Darba jomas vērtējums ir nedaudz uzlabojies, jo ir palielinājusies sieviešu un vīriešu līdzdalība darba tirgū, kā rezultātā plaša starp dzimumiem ir sarukusi.

Nodarbinātības līmenis (vecuma grupā no 20 līdz 64 gadiem) ir 71 % sievietēm un 75 % vīriešiem. Kopējais nodarbinātības līmenis ir 72,5 %, līdz ar to Latvija ir gandrīz sasniegusi stratēģijā "Eiropa 2020" (ES 2020) noteikto valsts mērķi (73 %).

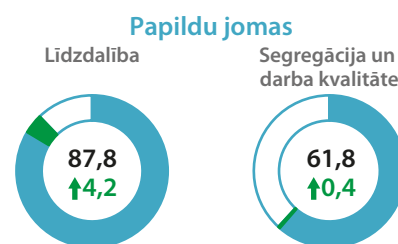
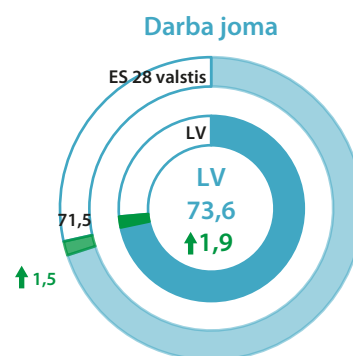
Gan sieviešu, gan vīriešu nodarbinātības līmenis samazinās, ja tiek ņemts vērā nostrādāto stundu skaits. Sieviešu pilnslodzes ekvivalenta nodarbinātības līmenis ir aptuveni 48 %, salīdzinot ar 60 % vīriešu gadījumā.

Lielāka plaša starp dzimumiem pilnslodzes ekvivalenta nodarbinātības līmeņa rādītājos ir jauniešu vidū, kā arī starp sievietēm un vīriešiem ar zemu izglītības līmeni — šajā grupā sieviešu nodarbinātības līmenis vienmēr ir zemāks. Īpaši liela šī plaša ir starp pāriem, kuriem ir bērni, — šajā gadījumā sieviešu pilnslodzes ekvivalenta nodarbinātības līmenis ir 69 %, salīdzinot ar 87 % vīriešu vidū.

Nepilnu darba laiku strādā 11 % sieviešu salīdzinājumā ar 5 % vīriešu. Sievietes vidēji strādā 38 stundas nedēļā, savukārt vīrieši — 40 stundas nedēļā. 4 % no darbaspējīgā vecuma sievietēm un 0,2 % no darbaspējīgā vecuma vīriešiem aprūpes pienākumu dēļ vai nu nestrādā vispār, vai arī strādā nepilnu darba laiku.

Dzimumu segregācija darba tirgū skar gan sievietes, gan vīriešus. Laikposmā no 2005. līdz 2015. gadam šī situācija nav mainījusies. Izglītības, veselības aprūpes un sociālā darba jomā strādā gandrīz 26 % sieviešu, salīdzinot ar 5 % vīriešu. Lielāka dzimumu segregācija ir vērojama starp labi izglītotām sievietēm un vīriešiem vecuma grupā no 50 līdz 64 gadiem.

Zinātnes, tehnoloģiju, inženierzinātņu un matemātikas (STEM) jomās strādā piecas reizes vairāk vīriešu (30 %) nekā sieviešu (6 %).

Nauda

Naudas jomā situācija ir uzlabojusies. Dzimumu līdztiesība ir uzlabojusies ienākumu jomā, taču nav mainījusies nabadzības un ienākumu sadales jomā.

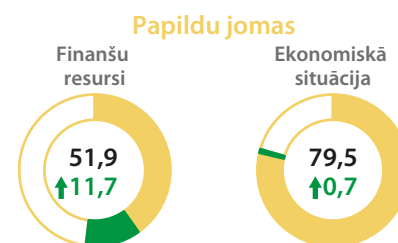
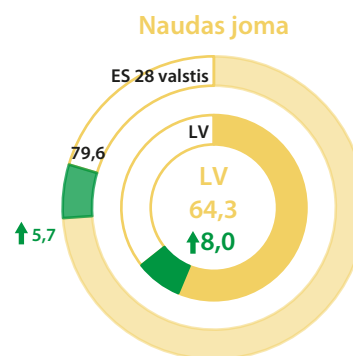
Sieviešu un vīriešu vidējie mēneša ienākumi ir palielinājušies, taču vīrieši joprojām pelna vairāk nekā sievietes. Sievietes mēnesī nopelna gandrīz par 18 % mazāk nekā vīrieši.

Viszemākie vidējie mēneša ienākumi ir sievietēm un vīriešiem ar zemu izglītības līmeni, gados jaunām sievietēm, sievietēm ar invaliditāti un sievietēm, kas vecākas par 65 gadiem.

Nedaudz ir palielinājies to sieviešu un vīriešu skaits, kuriem draud nabadzības risks. Sieviešu vidū tas ir pieaudzis straujāk, tādējādi palielinoties arī plašai starp dzimumiem. Nabadzības risks skar katru ceturto sievieti un katru piekto vīrieti. Lielāks nabadzības risks draud neprecētām sievietēm (43 %), vientuļajām mātēm (37 %) un sievietēm ar zemu izglītības līmeni (40 %).

Gan sieviešu, gan vīriešu gadījumā nabadzības risks samazinās līdz ar izglītības līmeņa paaugstināšanos. Nabadzības risks draud 40 % sieviešu un 29 % vīriešu ar zemu izglītības līmeni, taču augstāko izglītību ieguvušo iedzīvotāju vidū šis risks skar tikai aptuveni 8 % sieviešu un vīriešu.

Nevienlīdzība ienākumu sadalē nav mainījusies. Vīrieši pelna vairāk nekā sievietes, un vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirība ir 17 %. 2012. gadā sieviešu pensijas bija par 17 % mazākas nekā vīriešu pensijas. ES 28 valstu vidējie rādītāji ir attiecīgi 16 % un 38 %.

Zināšanas

Zināšanu jomas vērtējums ir nedaudz uzlabojies.

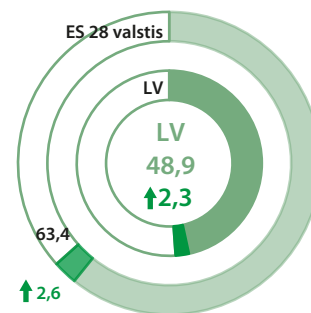
Būtiski ir palielinājies augstāko izglītību ieguvušo personu skaits. Augstāko izglītību ir ieguvis lielāks skaits sieviešu nekā vīriešu, un šī plaisa palielinās. Katrai trešajai sievietei ir augstskolas diploms (salīdzinājumam — tas ir tikai katram piektajam vīrietim). Tikai vecuma grupā pāri 65 gadiem augstāko izglītību ir ieguvis lielāks skaits vīriešu nekā sievietes (attiecīgi 22 % un 19 %).

Personām ar invaliditāti ir mazāk iespēju iegūt augstāko izglītību, jo īpaši sievietēm. Augstāko izglītību ieguvušo sieviešu ar invaliditāti un sieviešu bez invaliditātes īpatsvara atšķirība ir 17 procentpunkti, savukārt vīriešu vidū šis rādītājs ir 7 procentpunkti. Latvija jau ir sasniegusi stratēģijā "ES 2020" noteikto valsts mērķi panākt, lai augstāko izglītību būtu ieguvuši 34–36 % no visiem iedzīvotājiem vecumā no 30 līdz 34 gadiem.

Līdzdalība mūžizglītībā ir samazinājusies gan sieviešu, gan vīriešu vidū. Mūžizglītībā joprojām iesaistās vairāk sievietes nekā vīrieši, lai gan plaisa starp dzimumiem šajā jomā ir samazinājusies.

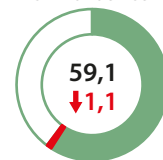
Dzimumu segregācija zināšanu jomā joprojām ir būtiska problēma. Studijas izglītības, veselības un labklājības, humanitāro zinātņu un mākslas jomās, kas tradicionāli tiek uzskatītas par "sieviešu" studiju programmām, ir izvēlējušies 36 % studenšu salīdzinājumā ar tikai 14 % studentu. Latvijas vērtējums zināšanu segregācijas jomā ir viszemākais ES 28 valstu vidū.

Zināšanu joma

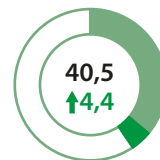

Papildu jomas

Izglītības līmenis un līdzdalība

Segregācija

Laiks

Latvijas vērtējums laika jomā ir uzlabojies, lielākoties pateicoties aprūpes pienākumu sadalei — šajā jomā Latvijas vērtējums ir otrais labākais ES 28 valstu vidū. Lielākā problēma joprojām ir sociālajām aktivitātēm veltītā laika sadalījums starp sievietēm un vīriešiem.

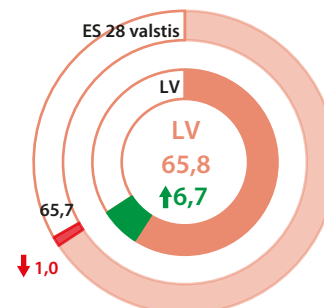
Sievietes biežāk pavada laiku, rūpējoties par ģimeni. 40 % sieviešu, salīdzinot ar 38 % vīriešu, vismaz vienu stundu dienā rūpējas par saviem ģimenes locekļiem un tos izglīto. Šī atšķirība starp dzimumiem ir daudz mazāka nekā 2005. gadā. Iesaistīšanās aprūpes pienākumu veikšanā gan sieviešu, gan vīriešu vidū palielinās atbilstoši viņu izglītības līmenim. Starp pāriem, kuriem ir bērni, sievietes daudz vairāk iesaistās aprūpes pienākumu veikšanā (84 %) nekā vīrieši (70 %).

82 % sieviešu, salīdzinot ar tikai 57 % vīriešu, katru dienu vismaz vienu stundu gatavo ēst un veic mājas darbus. Starp pāriem, kuriem ir bērni, šī plaisa starp dzimumiem ir lielāka: ēdienu gatavo un mājas darbus veic 95 % sieviešu un 45 % vīriešu.

Nevienlīdzīgs laika sadalījums mājās attiecas arī uz sociālajām aktivitātēm. 23 % vīriešu un 17 % sieviešu iesaistās sporta, kultūras un atpūtas aktivitātēs ārpus mājām. Starp pāriem, kuriem ir bērni, šādās aktivitātēs regulāri iesaistās 17 % sieviešu un 33 % vīriešu. Sieviešu līdzdalība brīvprātīgos vai labdarības pasākumos ir nedaudz lielāka nekā vīriešu līdzdalība.

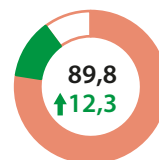
23 % bērnu, kas jaunāki par trim gadiem, un 82 % bērnu vecumā no trim gadiem līdz skolas vecumam apmeklē bērnudārzus. Latvija nav sasniegusi nevienu no abiem "Barselonas mērķiem" — panākt, lai bērnudārzus apmeklētu vismaz 33 % bērnu, kas jaunāki par trim gadiem, un 90 % bērnu vecumā no trim gadiem līdz skolas vecumam.

Laika joma

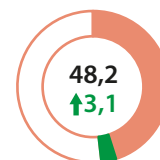

Papildu jomas

Aprūpe

Sociālās aktivitātes

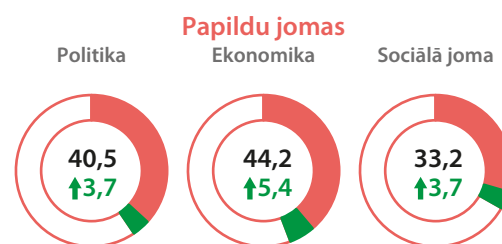
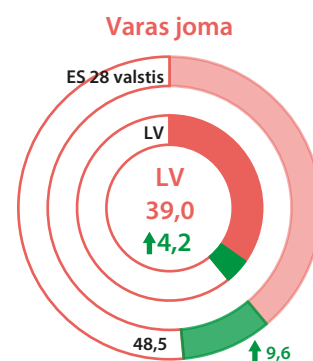
Vara

Vērtējums varas jomā ir uzlabojies, taču lēnāk nekā lielākajā daļā ES 28 valstu. Šajā jomā vērtējums joprojām ir viszemākais — lielākoties tāpēc, ka sociālās varas jomā joprojām valda dzimumu līdzsvara trūkums.

Laikposmā no 2005. līdz 2015. gadam sieviešu pārstāvība biržā kotēto uzņēmumu valdēs palielinājās divas reizes, sasniedzot 30 % līmeni. Taču sieviešu pārstāvība centrālās bankas valdē samazinājās līdz 21 %.

Neliels vērtējuma pieaugums papildu jomā "Politika" ir saistīts ar labāku dzimumu pārstāvības līdzsvaru reģionālajās pašvaldībās, kur sieviešu īpatsvars sasniedz 26 % no visiem deputātiem (2010. gadā tas bija 21 %). Sieviešu klātbūtne parlamenta deputātu vidū saglabājas tādā pašā līmenī kā 2005. gadā (19 %), taču nedaudz ir palielinājies ministru amatus ieņemošo sieviešu īpatsvars (26 %).

Vairāk nekā trešo daļu amatu pētniecības finansēšanas organizāciju valdēs ieņem sievietes. Sievietes ieņem 14 % amatu augstākajās lēmumu pieņemšanas struktūrās valsts olimpisko sporta veidu organizācijās. Plašsaziņas līdzekļu jomā plaša starp dzimumiem ir vēl lielāka — sievietes ieņem tikai 7 % amatu valsts raidorganizāciju valdēs.

Veselība

Veselības jomas vērtējuma paaugstināšanās galvenokārt ir saistīta ar papildu jomu "Piekļuve". Papildu jomas "Veselības stāvoklis" vērtējums arī ir paaugstinājies, taču mazākā mērā.

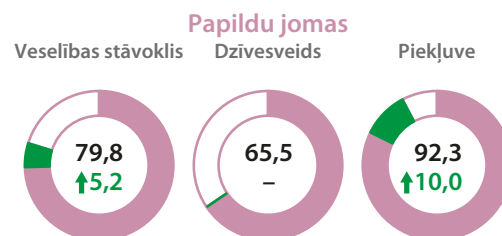
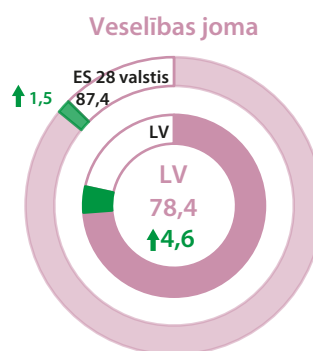
Papildu jomā "Veselības stāvoklis" tiek vērtēts veselības stāvokļa pašnovērtējums, paredzamais mūža ilgums un veselīgas dzīves gadi. Visi šie rādītāji ir uzlabojušies gan sievietēm, gan vīriešiem, un plaša starp dzimumiem ir samazinājies.

Aptuveni 40 % sieviešu un 50 % vīriešu savu veselību vērtē kā "labu" vai "ļoti labu". Zemāks veselības stāvokļa pašnovērtējums ir gados vecākām sievietēm un vīriešiem (attiecīgi 8 % un 9 %) un sievietēm un vīriešiem ar invaliditāti (4 % gan sievietēm, gan vīriešiem). Pāri ar bērniem ir vairāk nekā divas reizes apmierinātāki ar savu veselību nekā pāri bez bērniem. Līdz ar vecuma palielināšanos samazinās gan sieviešu, gan vīriešu apmierinātība ar savu veselību. Sievietes un vīrieši, kuri ir dzimuši Latvijā, ir lielākā mērā apmierināti ar savu veselību nekā ārvalstīs dzimušās sievietes un vīrieši.

Sievietes vidēji dzīvo par 10 gadiem ilgāk nekā vīrieši. Veselīgas dzīves gadu ziņā atšķirība ir daudz mazāka (2 gadi), un vīrieši dzīvo mazāk veselīgas dzīves gadu.

Piekļuve veselības aprūpes un zobārstniecības pakalpojumiem ir uzlabojusies gan sievietēm, gan vīriešiem, un plaša starp dzimumiem neapmierināto medicīnisko vajadzību ziņā ir samazinājies. Sievietēm un vīriešiem ir līdzīgas piekļuves iespējas veselības aprūpes pakalpojumiem (88 %) un zobārstniecības pakalpojumiem (84 %).

Vairāk nekā puse vīriešu, salīdzinot ar gandrīz ceturtdaļu sieviešu, pārmērīgi daudz smēķē un/vai lieto alkoholu. Taču veselīgu dzīvesveidu veicinošās nodarbēs (fiziskas aktivitātes un/vai augļu un dārzeņu lietošana uzturā) iesaistās vairāk vīriešu nekā sieviešu.

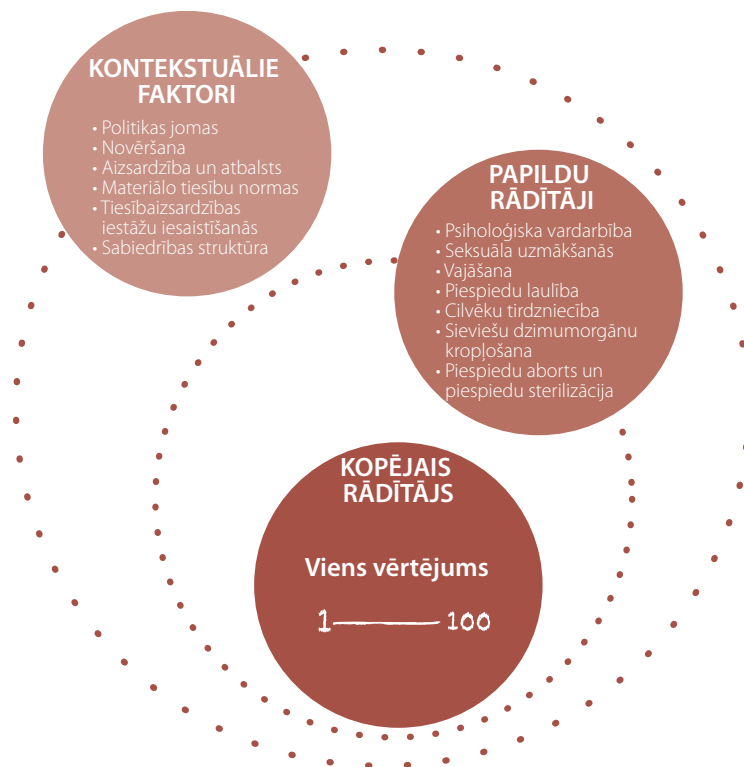

Vardarbība

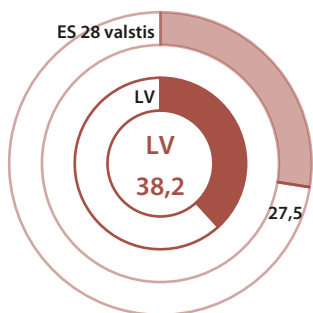
Vardarbība pret sievietēm dzimumu līdztiesības indeksā ir iekļauta kā papildu joma. Tas nozīmē, ka vardarbības jomas vērtējums neietekmē dzimumu līdztiesības indeksa kopējo vērtējumu. No statistikas viedokļa raugoties, vardarbības joma nepalīdz novērtēt plaisu starp sievietēm un vīriešiem, kā tas ir galveno jomu gadījumā. Tā vietā šī joma palīdz novērtēt un analizēt sieviešu piedzīvoto vardarbību. Atšķirībā no citām jomām šīs jomas vispārējais mērķis nav mazināt plaisu, kas vardarbības jomā pastāv starp sievietēm un vīriešiem, bet gan pilnībā izskaust vardarbību.

Augsts vērtējums dzimumu līdztiesības indeksā nozīmē, ka valsts ir tuvu tam, lai izveidotu tādu sabiedrību, kurā valda dzimumu līdztiesība. Taču vardarbības jomā ir citādi — jo augstāks vērtējums, jo plašāk izplatīta vardarbība pret sievietēm attiecīgajā valstī. Skalā no 1 punkta līdz 100 punktiem 1 punkts atbilst situācijai, kad vardarbība nepastāv vispār, savukārt 100 punkti atbilst situācijai, kad vardarbība pret sievietēm ir ārkārtīgi bieža, ļoti smaga un neatklāta parādība. Tādēļ vispozitīvākā situācija ir valstī ar viszemāko vērtējumu.

Vardarbības jomas novērtēšanas sistēma

Vardarbības joma

Latvijas vērtējums vardarbības jomā ir 38,2, un tas ir augstāks nekā vidēji ES 28 valstīs.

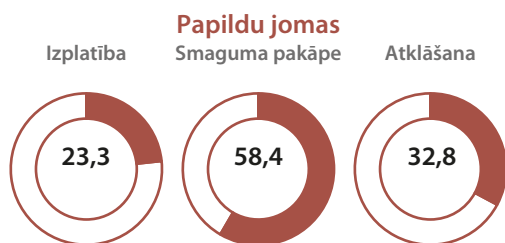
Latvijā 39 % sieviešu pēc 15 gadu vecuma sasniegšanas ir saskārušās ar fizisku un/vai seksuālu vardarbību.

32 % sieviešu, kuras pēdējo 12 mēnešu laikā ir piedzīvojušas fizisku vai seksuālu vardarbību no kādas personas puses, nevienam par to nav teikušas. Šis rādītājs ir augstāks nekā ES 28 valstu vidējais rādītājs — 13 %.

84 % sieviešu, kuras pēc 15 gadu vecuma sasniegšanas ir piedzīvojušas fizisku un/vai seksuālu vardarbību, tās rezultātā saskārās arī ar veselības problēmām.

Sabiedrības līmenī vardarbība pret sievietēm Latvijai izmaksā aptuveni 915 miljonus euro gadā zaudētu tautsaimniecības ienākumu, pakalpojumu izmantošanas un personīgo izmaksu ziņā ⁽²⁾.

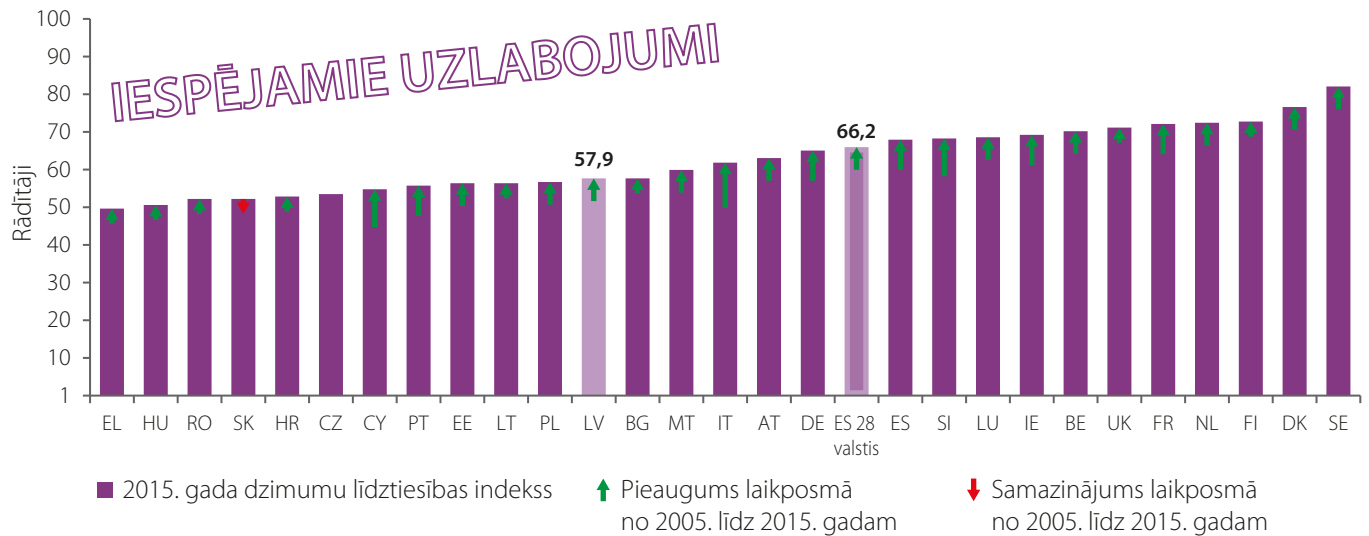
Vardarbības joma sastāv no trim papildu jomām: **izplatība** — cik bieži notiek vardarbība pret sievietēm; **smaguma pakāpe** — vardarbības ietekme uz veselību; **atklāšana** — cik bieži tiek ziņots par vardarbību.

⁽²⁾ Šis ir ES līmenī veikts novērtējums, kura mērķis ir aplēst izmaksas trijās galvenajās jomās: pakalpojumi, zaudētie tautsaimniecības ienākumi un upuru sāpes un ciešanas. Šis aplēse tika attiecināta uz ES, ekstrapolējot tās no Apvienotās Karalistes gadījuma izpēti pamatojoties uz kopējo iedzīvotāju skaitu. EIGE, Ar dzimumu saistītas vardarbības izmaksu aplēse Eiropas Savienībā (*Estimating the costs of gender-based violence in the European Union*), Eiropas Savienības Publikāciju birojs, Luksemburga, 2014. g., 142. lpp. (pieejams šeit: <http://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/MH0414745EN2.pdf>).

2017. gada dzimumu līdztiesības indeksa unikālās īpašības un ieguvumi

Rezultāti liecina, ka Latvijas vērtējums dzimumu līdztiesības indeksā ir zemāks nekā vidēji ES 28 valstīs, un šo situāciju ir iespējams būtiski uzlabot, jo īpaši zināšanu un varas jomās. Lai panāktu pilnīgu dzimumu līdztiesību, ir vajadzīga mērķtiecīgāka un holistiskāka pieeja dzimumu līdztiesības jautājumiem.

Dzimumu līdztiesības indekss:

- uzrauga virzību uz dzimumu līdztiesību Eiropas Savienībā un laika gaitā;
- palīdz lēmumu pieņēmējiem novērtēt, cik tālu dalībvalstis ir līdz dzimumu līdztiesības mērķa sasniegšanai;
- atspoguļo Eiropas Savienības un valstu politikas atšķirīgos rezultātus attiecībā uz sievietēm un vīriešiem;
- ļauj veikt pilnvērtīgu dzimumu atšķirību analīzi un salīdzināšanu starp dažādām politikas jomām;
- atbalsta dzimumu līdztiesības politikas un tiesību aktu izstrādi un īstenošanu;
- palielina lēmumu pieņēmēju un sabiedrības informētību par sasniegto progresu un problēmām dzimumu līdztiesības politikas īstenošanā;
- norāda uz datu trūkumu un lūdz sniegt saskaņotus un salīdzināmus datus, kas ir sadalīti pēc dzimuma un pieejami par visām dalībvalstīm.

Plašāka informācija par 2017. gada dzimumu līdztiesības indeksu

- Galvenais ziņojums (2017. g.)
- Galvenie konstatējumi (2017. g.)
- Lēnā virzība uz dzimumu līdztiesību: faktu lapa (*A snail's pace towards gender equality: fact sheet*) (2017. g.)
- Metodiskais ziņojums (2017. g.)
- Vardarbības pret sievietēm novērtēšanas sistēma (*Measurement framework of violence against women*) (2017. g.)
- Nevienlīdzība, kas vienlaikus skar vairākas jomas (sagatavošanā)

Iepazīstieties ar dzimumu līdztiesības indeksu un visiem datiem par Latviju vietnē <http://eige.europa.eu/gender-equality-index>.

Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts

Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts (EIGE) ir ES zināšanu centrs dzimumu līdztiesības jautājumos. EIGE atbalsta politikas veidotājus un attiecīgās iestādes to centienos realitātē nodrošināt līdztiesību starp sievietēm un vīriešiem Eiropā, sniedzot konkrētas zināšanas, kā arī salīdzināmus un uzticamus datus par dzimumu līdztiesību Eiropā.

© Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts, 2018
Atļauts reproducēt, norādot avotu.

Eiropas Dzimumu līdztiesības institūts
Gedimino pr. 16
LT-01103 Vilnius
LIETUVA

Kontaktinformācija

<http://eige.europa.eu/>
facebook.com/eige.europa.eu
twitter.com/eurogender
youtube.com/user/eurogender
eige.sec@eige.europa.eu
+370 52157444

Paper: MH-02-18-184-LV-C 978-92-9470-510-5 10.2839/43453
PDF: MH-02-18-184-LV-N 978-92-9470-507-5 10.2839/729325